

KICHIK VA O`RTA BIZNESNI RIVOJLANISHDA AYLANMADAN OLINADIGAN SOLIG`NI TUTGAN O`RNI

Mirpulatov Jaxongir Muzapparovich

e-mail: jaxongir336633@gmail.com

Annotatsiya: Kichik va o`rta biznes iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biridir. U nafaqat yangi ish o`rinlari yaratadi, balki mamlakatning iqtisodiy barqarorligini ta`minlaydi. Biroq, bu biznesda ko`pincha moliyaviy qiyinchiliklarga duch keladilar, bu esa ularning rivojlanishini cheklaydi. Aylanmadan olinadigan soliqlar bu jarayonda muhim rol o`ynaydi. Ushbu maqolada aylanmadan olinadigan soliq – bu kichik va o`rta bizneslar faoliyatiga qanday ta`sir ko`rsatishi va ularning rivojlanishini qanday rag`batlantirishi haqida so`z yuritiladi.

Kalit so`zlar: tadbirkorlik, iqtisodiyot, moliya, biznes, soliq, aylanmadan olinadigan soliqlar, bank.

РОЛЬ НАЛОГА С ОБОРОТА В РАЗВИТИИ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА

Аннотация: Малый и средний бизнес является одним из важных факторов экономического развития. Это не только создает новые рабочие места, но и обеспечивает экономическую стабильность страны. Однако в этом бизнесе они часто сталкиваются с финансовыми трудностями, что ограничивает их развитие. Налоги с продаж играют важную роль в этом процессе. В данной статье рассматривается, как налог с оборота влияет на деятельность малого и среднего бизнеса и как он стимулирует их развитие.

Ключевые слова: предпринимательство, экономика, финансы, бизнес, налог, налоги с оборота, банковское дело.

THE ROLE OF TURNOVER TAX IN THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES

Abstract: Small and medium business is one of the important factors of economic development. It not only creates new jobs, but also ensures the economic stability of the country. However, they often face financial difficulties in this business, which limits their development. Sales taxes play an important role in this process. This article discusses how turnover tax affects the activities of small and medium-sized businesses and how it stimulates their development.

Key words: entrepreneurship, economy, finance, business, tax, turnover taxes, banking.

Kirish

Aylanmadan olinadigan soliq – bu korxonaning sotuvdan, xizmat ko'rsatishdan yoki boshqa faoliyatdan olgan daromadiga nisbatan belgilanadigan soliqdir. Bu turdagi soliq kichik va o'rta bizneslarning moliyaviy holatiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi. Aylanmadan olinadigan soliqning stavkasi, soliqqa tortish tartibi va boshqa omillar kichik va o'rta bizneslarning foydalilik darajasini belgilaydi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik mamlakatimiz iqtisodiyotining muhim qismidir. Ularning rivojlanishi nafaqat iqtisodiy o'sishga, balki ijtimoiy barqarorlikka ham katta hissa qo'shadi. O'rta sinfning shakllanishi va mustahkamlanishi, o'z navbatida, jamiyatda ijtimoiy tenglik va farovonlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. "Tadbirkorlik to'g'risida"gi qonun tadbirkorlarga o'z faoliyatlarini erkin ravishda amalga oshirish imkonini beradi. Tadbirlar, xizmatlar yoki mahsulotlarni ishlab chiqarish orqali fuqarolar foyda olishga intiladilar. Tadbirkor o'z resurslarini samarali ishlatib, yangi ish joylari yaratadi va iqtisodiy faoliyatni rag'batlantiradi.

Asosiy qism

Kichik biznes, iqtisodiy adabiyotlarda ko'plab mualliflar tomonidan turlicha talqin qilinadi. U ko'pincha "kichik korxonalar" tushunchasi bilan bir xil tarzda ko'riladi, lekin aslida kichik biznesning o'ziga xos xususiyatlari va ahamiyati mavjud. Kichik biznes tadbirkorlik ruhining asosidir va to'laqonli bozor iqtisodiyotining rivojlanishi uchun zarurdir. Kichik biznesning bir qator muhim belgilarini ajratib ko'rsatish mumkin. Birinchidan, uning faoliyatida iqtisodiy mustaqillik, erkinlik va shaxsiy mas'uliyatning yuqori darajada bo'lishi. Bu holat kichik tadbirkorlarning o'z qarorlarini mustaqil ravishda qabul qilish imkonini beradi va ularni o'z maqsadlariga erishishda motivatsiya qiladi. Ikkinchidan, kichik biznes ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga tez moslasha olish qobiliyatiga ega. Bu esa bozor talablaridagi o'zgarishlarga javob berish va yangi imkoniyatlardan foydalanish imkonini beradi. Shuningdek, kichik biznes faoliyatining barcha sohalarida iste'molchi talabini qondirishga katta e'tibor beriladi. Bu esa uning raqobatbardoshligini oshiradi. Kichik biznesning muvaffaqiyati uchun ikki muhim shart mavjud: birinchi shart – raqobat qonunining jamiyatda amal qilishi. Raqobat - bu mo'l-ko'lhilikni ta'minlashga xizmat qiladi va iste'molchilarga yaxshiroq xizmat ko'rsatishga undaydi. Ikkinchi shart – bozor muhitining mavjudligi hisoblanadi. Bozor muhitining rivojlanishi kichik biznes faoliyatining kengayishiga yordam beradi va yangi tadbirkorlar uchun imkoniyatlar yaratadi. Shuning uchun, kichik biznes nafaqat iqtisodiy rivojlanishni yuzaga keltiribgina qolmay, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. U mamlakatning iqtisodiy

salohiyatini oshirishga hissa qo'shadi va aholi bandligini ta'minlaydi. Kichik biznesni rivojlantirish esa davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi zarurdir.

Tadbirkorlik faoliyati ko'plab sohalarda amalga oshirilishi mumkin: savdo, xizmat ko'rsatish, ishlab chiqarish va boshqa yo'nalishlarda. Har bir tadbirkor o'z g'oyalari va innovatsion yondashuvlari bilan ajralib turadi, bu esa raqobatni oshiradi va bozorni diversifikatsiya qiladi. Bundan tashqari, kichik biznes davlatimizdagi iqtisodiy barqarorlikning poydevorini mustahkamlashga yordam beradi. Tadbirkorlar o'z bizneslarini rivojlantirish uchun investitsiyalar jalb qilishadi va shu orqali mamlakatimiz iqtisodiyotiga yangi imkoniyatlar yaratadilar.

Umuman olganda, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik nafaqat daromad manbai bo'lgan korxonalar sifatida, balki ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning muhim omili sifatida ham qaralishi lozim. Ularning muvaffaqiyatli faoliyati jamiyatda farovonlikni oshirishga xizmat qiladi hamda kelajak avlodlar uchun yanada yaxshi sharoitlar yaratadi.

1. Moliya-barqarorlik: Aylanmadan olinadigan soliqning past stavkalari kichik va o'rta bizneslar uchun moliyaviy yukni kamaytiradi va ular uchun imkoniyatlarni kengaytiradi. Bu korxonalar o'z daromadlarini yangilanishga, investitsiyalarni jalb qilishga va ishchilar sonini oshirishga sarflashlari mumkin.

2. Inovatsiyalarni rag'batlantirish: Aylanma soliqlarning kamaytirilishi yoki imtiyozlar berilishi kichik va o'rta bizneslarni innovatsion faoliyat bilan shug'ullanishga undaydi. Innovatsiyalar esa yangi mahsulotlar yaratishga, xizmat ko'rsatish sifatini oshirishga va raqobatbardoshlikni kuchaytirishga yordam beradi.

3. Ijtimoiy mas'uliyat: Kichik va o'rta bizneslar ko'pincha mahalliy jamoalarda ijtimoiy mas'uliyatli loyihalarni amalga oshiradilar. Aylanma soliqlarining maqsadli ishlatilishi (masalan, infratuzilmani yaxshilash yoki ta'lim sohasini qo'llab-quvvatlash) bunday tashabbuslarni qo'llab-quvvatlaydi.

4. Raqobat muhitining yaxshilanishi: Aylanmadan olinadigan soliq tizimining oddiyligi va shaffofligi kichik bizneslarga yirik korxonalar bilan raqobatlasha olish imkonini beradi. Bu esa bozorning diversifikatsiyasiga olib keladi.

5. Investitsiyalarni jalb qilish: Soliqlarni kamaytirish orqali davlat investitsiya muhiti yaxshilanadi, bu esa xorijiy investorlarni jalb qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Aylananing soliqlari kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashda qanday rol o'ynashi haqida bir qator misollar keltirilishi mumkin:

❖ Soliq imtiyozlari: Ko'p mamlakatlarda kichik va o'rta bizneslarga maxsus soliqqa tortish tizimlari mavjud bo'lib, ular foyda olish uchun qulay sharoitlarni yaratadi.

❖ Soliq tazminotlari: Ba'zi davlatlar kichik korxonalariga ma'lum muddat davomida aylanma solig'ini kamaytirish yoki umuman olib tashlash orqali yordam berishi mumkin.

❖ O'qitish va maslahat berish xizmatlari: Soliq qonunchiligi haqida bilimlarni oshirish uchun treninglar tashkil qilish orqali kichik va o'rta bizneslarni yanada kuchliroq qilish mumkin.

Kichik va o'rta biznes, iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu turdagi bizneslar yangi ish o'rinlari yaratish, innovatsiyalarni joriy etish va mahalliy iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashda faol ishtirok etadi. Aylanmadan olinadigan soliq esa bu jarayonda muhim ahamiyatga ega. Aylanmadan olinadigan soliq kichik va o'rta bizneslarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Ushbu soliqning pasaytirilishi yoki imtiyozlar berilishi, biznes egalari uchun qo'shimcha mablag'larni investitsiya qilish imkonini yaratadi. Bu esa o'z navbatida, ishlab chiqarishni kengaytirish, yangi mahsulotlar ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishni rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, aylanmadan olinadigan soliq, davlat budjetiga tushumlarni oshirishga yordam beradi. Kichik va o'rta biznesning muvaffaqiyatli faoliyati natijasida davlatga tushadigan soliqlar orqali infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarini rivojlantirish mumkin bo'ladi. Shu bilan birga, aylanmadan olinadigan soliqni to'lash majburiyati kichik va o'rta bizneslarni ba'zan qiyinchiliklarga duchor qilishi mumkin. Soliqlarni kamaytirish yoki ularni oddiylashtirish orqali davlat iqtisodiyotining real sektorini qo'llab-quvvatlashi zarur. Bu nafaqat iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlaydi, balki tadbirkorlik muhitining yaxshilanishiga ham xizmat qiladi.

Umuman olganda, kichik va o'rta biznesni rivojlantirishda aylanmadan olinadigan soliqning ahamiyatini inkor etib bo'lmaydi. U nafaqat iqtisodiyot uchun foydali hisoblanadi, balki ijtimoiy barqarorlikni ham ta'minlaydi. Shuning uchun davlat siyosati ushbu sohani qo'llab-quvvatlashi zarurdir.

Xulosa

Aylanmadan olinadigan soliq kichik va o'rta biznes rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, u davlat byudjetini to'ldirishdan tortib, raqobatbardoshlikni oshirishgacha bo'lgan bir qator ijobiy ta'sirlarga ega. Soliqqa oid siyosatlar ehtiyotkorlik bilan ishlab chiqilishi lozim; bu esa kichik va o'rta bizneslarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi. Shunday qilib, aylanmadan olinadigan soliq strategiyasi kichik va o'rta bizneslarning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. M. YUSUPOVA, G. RAXIMOVA "Buxgalteriya hisobi" darslik.

2. Qodirova O., Esonova S. THE FACTORS WHICH IMPACTS TO GDP: UNEMPLOYMENT AND TAXES //Академические исследования в современной науке. - 2022. - Т. 1. - №. 16. - С. 130-134.
3. Тошмаматов, Н. Т., Темиркулов, А. А., & Хабижанов, С. К. (2019). 4.1. Особенности организации внутреннего аудита промышленного предприятия на примере Республики Узбекистан. Аудит и финансовый анализ, (1), 77-81.
4. Otabekov, J., Alikulov, R., Turayeva, G., & Iskanova, M. (2023, April). THE "GREEN ECONOMY" AND ITS PRIORITY FOR IMPROVING ECONOMIC RELATIONS. In International Conference on Business Management and Humanities